

Časopis Zora (1917. – 1918.): Paška perjanica Hrvatskoga katoličkog pokreta, Pretisak uredničkog primjerka – Priredio: Igor Radeka, Matica hrvatska – Ogranak Pag, Pag, 2015., 245 str.

Pred stručnom i zainteresiranom javnošću od ožujka 2015. godine nalazi se knjiga *Časopis Zora (1917. – 1918.): Paška perjanica Hrvatskoga katoličkog pokreta* koju je priredio, oblikovao izgled izdanja i znalački studiozno usmjerio zadarski sveučilišni redovni profesor pedagogije Igor Radeka. Recenzenti/ce ovog vrijednog izdanja su: časna sestra dr. sc. Jadranka Rebeka Anić, feministička teologinja i viša znanstvena suradnica dr. sc. Štefka Batinić i proučavateljica povijesti pedagogije mr. sc. Marija Obad. Prijevod sažetka na engleski jezik načinio je dr. sc. Rajko Petković. Knjigu je objavio paški Ogranak Matice hrvatske u seriji *Biblioteka pretisci – faksimili 4*, a prikazana je 31. ožujka 2015. godine, na Dan grada Paga.

Priređivač i glavni urednik knjigu je podijelio na tri cjeline. Prvu je naslovio „Paška perjanica Hrvatskoga katoličkog pokreta“ (7 – 37). Unutar nje započinje sa studijom, pod naslovom „Uvod“ (9 – 10), gdje ističe kako je knjiga posvećena časopisu *Zora* tiskanom u Zadru 1917. i 1918. godine. Profesor Radeka primjećuje te komparativno tvrdi da je „riječ o neobično značajnom, do sada zanemarenom časopisu, koji je nastao kao izdanak paškog katoličkog intelektualnog kruga (kao i sada) aktualnih društvenih tema“. Prožet katoličkom religioznošću, časopis je bio tematski orijentiran na obiteljski i društveni život te na posljedice rata, a zagovarao je moralnu društvenu i duhovnu obnovu. Svoju studiju autor usmjerava prema povijesnoj analizi temeljnih karakteristika *Zore* u kontekstu pedagoških i teoloških prilika tog doba s posebnim osvrtom na žensko pitanje.

U kraćem potpoglavlju „Prvi časopisi“ (10 – 11) navodi se historijat izlaženja prvih časopisa u svijetu i kod nas te što oni kao publicistička izdanja znače u različitim područjima ljudske djelatnosti.

Autor potom prelazi na „Pedagoške časopise u Hrvatskoj do XX. stoljeća“ (11 – 12) koje taksativno navodi uz godine izlaženja, a za neke daje objašnjenje u podnožnim bilješkama. U lokalnoj, zadarskoj sredini o izlaženju pedagoško-didaktičkih časopisa profesor Radeka govori u potpoglavlju „Pedagoški časopisi u Zadru do završetka Prvoga svjetskog rata“ (12 – 13). Nadalje se posvetio „Hrvatskom katoličkom pokretu do završetka Prvoga svjetskog rata“ (13 – 20). Pojava pokreta ima svoje ishodište u njemačkim zemljama potkraj prve polovice 19. stoljeća, a u hrvatskim zemljama od kraja 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata. Pokret, koji se odvijao u vrijeme burnog razdoblja, značajan je za cjelokupnu

hrvatsku povijest, a osobito se odrazio na zadarskom području i u Pagu. Prije te činjenice profesor Radeka ističe njegova pokretača, krčkog biskupa dr. sc. Antuna Mahnića, i navodi četiri biskupova ključna poteza za razvoj Hrvatskog katoličkog pokreta: (1.) pokreće časopis *Hrvatska straža*, (2.) osniva studentsko Hrvatsko akademsko katoličko društvo, (3.) inicira pokretanje glasila mladih katolika *Luč* i (4.) osniva Hrvatsko katoličko akademsko društvo *Domagoj*. Za biskupa Mahnića i njegove poteze iscrpno donosi podatke u podnožnim bilješkama.

Sljedeće je poglavlje „Pojava Zore“ (20 – 27). Uslijed političkih neprilika koje su zatekle Dalmaciju tijekom Prvog svjetskog rata bilježi se jačanje Hrvatskog katoličkog pokreta, kao i inicijative za pokretanje novog časopisa *Zore*. Nakon profesora Centralnog bogoslovnog sjemeništa u Zadru vlč. Ivana Butkovića, poimenično se navode imena iz paškog katoličkog intelektualnog kruga: don Josip (Joso) Crljenko, don Josip (Joso) pl. Felicinović, don Jure Luša, don Jure Palčić, učiteljica muške i ženske pučke škole u Pagu Dragica Giunio i njezina sestra, učiteljica ženske pučke škole i tajnica kola katoličkih Hrvatica Marija Giunio, paška učiteljica ženske i muške učiteljske škole Darinka Gjivanović, kolanska učiteljica Franjka Negovetić te sestre Marija (Marila) i Elvira (Ely) Koščina. Za pojedine, ključne snage oko časopisa *Zora* profesor Radeka donosi iscrpne biografske podatke u podnožnim bilješkama. Iznimna se vrijednost prosvjetno-poučnog časopisa *Zora* očituje u velikom senzibilitetu prema ženskom pitanju u dalmatinskome katoličanstvu, koje je i u samom vrhu Katoličkog pokreta bilo zanemareno ili prešućeno. No, prof. dr. sc. Igor Radeka nije prešutio odati posebnu zahvalnost čovjeku, danas pokojnom profesoru Stjepanu Kaurlotu koji je imao presudnu ulogu u projektu istraživanja časopisa *Zora*, s kojim je uspješno surađivao sve do ostvarenja ovog izdanja.

Časopis je bio mjesečnik namijenjen dalmatinskim katoličkim učiteljicama i djevojkama koje su radile i obrazovale se u tadašnjim školama. Autor je o vremenskom periodu izlaženja, kalendarskim godinama i ostalim detaljnim opisom časopisa napisao u potpoglavlju „Dinamika izlaženja i format Zore“ (27 – 29).

Slijedi poglavlje „Sadržaj Zore“ (29 – 33). Časopis je objavio veliki broj članaka iz obiteljskog, društvenog i vjerskog života. Svi su tekstovi duboko prožeti religioznim duhom sa snažnim etičkim uporištima i zagovorom moralne obnove – zagovara se život u skladu s etičkim načelima Katoličke crkve. Snažno se upozorava na opasnosti liberalno-sekularnog svjetonazora i na njemu utemeljenog feminizma na različite aspekte života. Autor u ovom dijelu donosi neke primjere pisanja iz tekstova suradnika i suradnica *Zore*.

Završavajući prvu cjelinu, priređivač izdanja i autor studije sažima bit časopisa u potpoglavlju „Epilog“ (33 – 35). Pri tome ističe značajnu ulogu kolumne „Vila s Jadrana“, pisane pod pseudonimom don Josipa (Jose) pl. Felicinovića. Nadalje se navode političke prilike u kojima se našla Dalmacija i sam Pag, zatim ulazak Talijana, uhićenje i istjerivanje don Jose i drugih zaslužnika oko *Zore* koja tada prestaje izlaziti.

Profesor Igor Radeka završava knjigu s „Umjesto zaključka“ (36). Podsjeća na značenje *Zore* pogotovo s obzirom na to da je iznikla iz male, ali iznimno prominentne urbane paške sredine. Smatra da je došlo vrijeme za *Zorinu* reaktualizaciju i revalorizaciju u kontekstu recentnih zbivanja – što prepušta znanstvenoj, stručnoj i svekolikoj javnosti. Od 37 – 40 stranice navodi se popis literature.

U drugom dijelu, „Pretisak uredničkog primjerka“ (41 – 227), donose se pretisci *Zore* za dvije godine izlaženja, od prvog do zadnjeg broja. U prvom i trećem godištu otisnuto je šest brojeva, dok je najplodnije drugo godište, tijekom 1918., kada je ukupno iz tiska izašlo deset brojeva časopisa.

Treća cjelina knjige, „Fotografije inicijatora, kreatora i suradnika“ (227 – 240), prikazala je osobe koje su značajno doprinijele izlaženju ovog katoličkog časopisa. To su krčki biskup dr. sc. Antun Mahnić, vlč. Ivan Butković, don Josip (Joso) pl. Felicinović, Barbara (Barica) Šarinić, Petar Matulina, Dragica i Marija Giunio, Elvira (Ely) i Marija (Marila) Koščina, don Josip (Joso) Crljenko i kapelan Petar Rumora. Na kraju priređivač uvrštava četiri razglednice s panoramom grada Paga iz zbirke razglednica koju je posjedovao profesor Stjepan Kaurlo, koji je ujedno bio neumoran inicijator da ovo izdanje sa studijom i pretiskom ugleda svjetlo dana.

Knjiga završava „Sažetkom“ (243 – 245) objavljenim na engleskom jeziku.

Josip Celić